

Investigate the Effective Experiences of Adolescents Living in Quasi-Family Centers Regarding Their Personal and Social Growth

Ali Azimi

Ph.D. Candidate in Counseling, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Ehsan Rezazadeh

Ph.D. Candidate in Counseling, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Fahimeh Fadakar

Assistant Professor in Counseling, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Extended Abstract:

1. Introduction

Adolescence is a sensitive and decisive stage of human development in which biological, cognitive, emotional, and social changes shape identity, social functioning, and future capacities. During this period, adolescents try to understand themselves, define their values, and find their place in social relationships. Supportive relationships, emotional security, and social acceptance play an important role in strengthening self-esteem, self-efficacy, adjustment, and social growth. In contrast, lack of family support, inadequate parental care, rejection, or traumatic experiences may disturb identity formation and social development (Steinberg, 2017; Smith et al., 2023; Davis & Foster, 2023).

Adolescents living in quasi-family centers usually enter these settings because of parental loss, inadequate care, severe family problems, or families' inability to meet their basic needs. Many of them have experienced emotional deprivation, insecurity, rejection, relocation, or psychological harm before entering these centers. However, when quasi-family centers provide supportive, structured, and skill-oriented environments, they may reduce some negative consequences of family deprivation and create opportunities for personal and social growth (Bakhshi Zarei & Fathi, 1403; Bashlideh et al., 1399; Lacasa Saludas et al., 2025). Therefore, this study aimed to investigate the effective experiences of adolescents living in quasi-family centers regarding their personal and social growthp

* Corresponding Author: ehsanrezazadeh73@yahoo.com

How to Cite: Azimi, A., Rezazadeh, E., Fadakar, F. (2027). Investigate the Effective Experiences of Adolescents Living in Quasi-Family Centers Regarding Their Personal and Social Growth., *Journal of Counseling and Psychotherapy Culture*, 18(69), 61-89. DOI: 10.22054/qccpc.2026.87967.3517

Research Question

How do adolescents living in quasi-family centers perceive and make meaning of the experiences that contribute to their personal and social growth?

2 .Literature Review

Previous studies show that inadequate parental care or separation from family may expose adolescents to anxiety, depression, rejection, weak social trust, and difficulties in interpersonal relationships. Nevertheless, supportive relationships, stable caregivers, group belonging, and educational programs can act as protective factors and contribute to resilience and psychosocial development among adolescents in care settings (Keenan, 2022; Pinheiro et al., 2021; Lemos et al., 2021).

Bandura's self-efficacy theory also provides a useful framework for understanding adolescents' development in quasi-family centers. According to this theory, successful experiences, positive role models, and social encouragement strengthen individuals' belief in their abilities (Bandura, 1997). In quasi-family centers, adolescents can practice their abilities through daily responsibilities, group participation, vocational training, financial decision-making, and social interaction. Such experiences may enhance self-efficacy, responsibility, resilience, and readiness for independent living (Gallardo-Masa et al., 2023; Kumar et al., 2021).

3 Methodology

This study used a qualitative approach and thematic analysis method. The participants were 16 adolescents, including 10 girls and 6 boys, living in three quasi-family centers in Yazd Province. They were selected through purposive sampling to include diverse experiences in terms of age, gender, length of stay, and relocation history. Data were collected through semi-structured interviews conducted in calm and private rooms within the centers. Each interview lasted between 20 and 40 minutes.

Data were analyzed based on the six phases proposed by Braun and Clarke, including familiarization with the data, generation of initial codes, searching for themes, reviewing themes, defining and naming themes, and producing the final report (Braun & Clarke, 2006). MAXQDA software was used to support coding and data organization. To increase credibility, initial findings were reviewed with participants, center managers, and caregivers. Ethical principles, including informed consent, confidentiality, and the right to withdraw, were also observed.

4 .Results

The analysis led to the extraction of five main themes and 41 subthemes. These themes show that living in quasi-family centers is not limited to daily care.

Rather, it can become a context for learning life skills, psychological reconstruction, group belonging, discipline, and transforming past difficulties into opportunities for growth.

Table 1. Main Themes Extracted from the Interviews

Main theme
Future-oriented skill development
Managing psychological challenges of inadequate care
Experience of group belonging
Disciplinary processes and order in life
Using failures as tools for growth

The first theme was future-oriented skill development. Adolescents became more prepared for independent living through daily tasks, household responsibilities, vocational training, entrepreneurial activities, financial management, and digital literacy. These experiences helped them feel capable of decision-making, planning, and managing parts of their future life, which can be explained through Bandura's concept of self-efficacy (Bandura, 1997; Bai & Yang, 2025).

The second theme was managing psychological challenges of inadequate care. Many adolescents entered the centers with negative memories, anxiety, anger, sadness, or feelings of rejection. However, support from caregivers, communication with counselors, empathy with peers, and learning anger control and stress management helped them adapt to some of their past psychological injuries (Keenan, 2022; Pinheiro et al., 2021).

The third theme was experience of group belonging. Adolescents reported that living with peers who had similar conditions reduced their loneliness and created opportunities for friendship, empathy, trust, and mutual support. The fourth theme was disciplinary processes and order in life. Fixed schedules, rule-following, regular attendance in classes, and caregiver supervision helped adolescents practice time management, responsibility, and self-regulation. The fifth theme was using failures as tools for growth. Adolescents gradually learned to reinterpret family separation, failures, social competition, and past difficulties not only as negative experiences but also as opportunities for learning and resilience building (Davis & Foster, 2023; Lemos et al., 2021).

5 .Discussion

The findings indicate that quasi-family centers, when supported by educational, emotional, and psychological structures, can provide a context for adolescents' empowerment. Practical and future-oriented skills, including responsibility, vocational skills, financial management, and digital literacy, help adolescents become more prepared for independent living. This finding is consistent with

studies that identify life skills training and participation in daily responsibilities as important factors in the social development and self-efficacy of adolescents in care settings (Gallardo-Masa et al., 2023; Kumar et al., 2021).

The results also showed that psychological support, group belonging, and daily order can reduce some negative consequences of inadequate parental care. Adolescents who previously experienced rejection, loss, or insecurity can reconstruct trust, regulate emotions, and strengthen resilience in environments marked by empathetic relationships, clear rules, and opportunities for participation. In this sense, quasi-family centers are not merely places of care. If managed properly, they can become developmental environments for identity formation, responsibility, and social readiness (Bashlideh & Ghorbanpour, 1402; Pinheiro et al., 2021).

6 .Conclusion

The present study shows that quasi-family centers can play an effective role in adolescents' personal and social growth when they provide supportive, educational, psychological, and social programs. Adolescents in these centers experience empowerment through future-oriented skills, psychological support, group belonging, daily discipline, and the transformation of failures into growth opportunities. Therefore, these centers should not be viewed merely as places for keeping orphaned or inadequately cared-for adolescents. Instead, they should be developed as growth-oriented environments in which adolescents can practically experience life skills, resilience, self-efficacy, social belonging, and preparation for independence.

Acknowledgments

The authors sincerely thank the Welfare Organization of Yazd Province, as well as the managers, caregivers, and adolescents of the quasi-family centers who cooperated in this study.

Notes

- 1.Participation in the study was voluntary, and informed consent was obtained a
- 2.Participants' information was treated confidentially .

Keywords: Adolescents, Quasi-Family Centers, Personal Growth, Social Growth”

مطالعه تجارب مؤثر در رشد شخصی و اجتماعی نوجوانان مراکز شبه‌خانواده

علی عظیمی

دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

احسان رضازاده *

دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

فهمیمه فداکار

استادیار مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی تجارب مؤثر نوجوانان ساکن در مراکز شبه‌خانواده در زمینه رشد شخصی و اجتماعی انجام شد. نوجوانان بی‌سرپرست یا بدسرپرست به دلیل فقدان حمایت خانوادگی و شرایط خاص زندگی، در معرض آسیب‌های روانی و اجتماعی گسترده‌ای قرار دارند؛ ازاین‌رو مطالعه چگونگی تجربه آنان از زندگی در این مراکز می‌تواند به شناسایی عوامل تسهیل‌کننده رشد کمک کند. روش پژوهش کیفی و مبتنی بر رویکرد پدیدارشناسی بود. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۶ نوجوان (۱۰ دختر و ۶ پسر) ساکن مراکز شبه‌خانواده استان یزد بودند که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری و با روش کلاسی تحلیل گردید. یافته‌ها نشان داد چهار مقوله اصلی در رشد شخصی و اجتماعی این نوجوانان نقش برجسته‌ای دارند: یادگیری مهارت‌های کاربردی و آینده‌محور، ایجاد احساس تعلق گروهی، تجربه نظم و انضباط در زندگی روزمره و مواجهه با شکست‌ها به‌عنوان فرصتی برای رشد. این نتایج بیانگر آن است که مراکز شبه‌خانواده می‌توانند با فراهم کردن محیطی حمایتی، آموزش مهارت‌های زندگی و تقویت ساختارهای اجتماعی، مسیر رشد و توانمندسازی نوجوانان را هموار کنند.

کلیدواژه‌ها: نوجوانان، مراکز شبه‌خانواده، تجارب زیسته، رشد شخصی، رشد اجتماعی.

مقدمه

دوران نوجوانی یکی از حساس‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین مراحل رشد انسان به شمار می‌آید؛ مرحله‌ای گذار میان کودکی و بزرگسالی که با مجموعه‌ای از تغییرات زیستی، شناختی، هیجانی و اجتماعی همراه است و نقش اساسی در شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی ایفا می‌کند. در این دوره، نوجوان به تدریج در تلاش است تا تصویری منسجم از خود، توانایی‌ها، ارزش‌ها و اهداف آینده‌اش بسازد و جایگاه خویش را در بستر روابط اجتماعی و فرهنگی تعریف کند. بسیاری از نظریه‌پردازان رشد بر این باورند که نوجوانی مرحله‌ای است که در آن پرسش‌های بنیادینی همچون «من کیستم» و «در آینده چه خواهم شد» برجسته می‌شود و پاسخ به این پرسش‌ها در تعامل با محیط اجتماعی و تجربه روابط معنادار شکل می‌گیرد (اسمیت و همکاران^۱، ۲۰۲۳). در این میان، کیفیت روابط عاطفی و اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد هیجانی و اجتماعی نوجوانان دارد؛ به گونه‌ای که تجربه حمایت، پذیرش و امنیت روانی در محیط خانواده می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری عزت‌نفس، احساس کفایت و سازگاری اجتماعی در آنان شود، درحالی‌که فقدان چنین تجربه‌هایی یا قرار گرفتن در محیط‌های فاقد حمایت عاطفی می‌تواند روند طبیعی رشد هویت و مهارت‌های اجتماعی را با چالش‌های جدی مواجه سازد و احتمال بروز مشکلات هیجانی و بین‌فردی را افزایش دهد (دیویس و فاستر^۲، ۲۰۲۳). از این رو، بررسی فرایندهای مؤثر بر رشد شخصی-اجتماعی نوجوانان در بسترهای مختلف زندگی، به یکی از محورهای اساسی پژوهش‌های حوزه روان‌شناسی رشد تبدیل شده است.

با وجود آنکه خانواده نخستین و مهم‌ترین بستر برای تجربه امنیت عاطفی، یادگیری الگوهای ارتباطی و شکل‌گیری احساس تعلق اجتماعی محسوب می‌شود، همه نوجوانان فرصت رشد در چنین محیطی را تجربه نمی‌کنند. برخی از آنان به دلایل گوناگون از جمله فقدان والدین، مشکلات شدید خانوادگی، سوءرفتار یا ناتوانی خانواده در تأمین نیازهای اساسی، ناگزیر از زندگی در مراکز مراقبتی و شبه‌خانواده می‌شوند. تجربه زیسته این نوجوانان پیش از ورود به این مراکز اغلب با محرومیت‌های عاطفی و آسیب‌های روانی همراه بوده است که می‌تواند بر احساس امنیت روانی، اعتماد بین‌فردی و کیفیت تعاملات اجتماعی آنان تأثیر بگذارد (بخشی زارعی و فتحی، ۱۴۰۳). مراکز شبه‌خانواده باهدف فراهم ساختن محیطی نسبتاً مشابه خانواده شکل گرفته‌اند تا از طریق ارائه حمایت‌های عاطفی، تربیتی و اجتماعی، فرصت‌هایی برای رشد و سازگاری نوجوانان فراهم آورند (بشلیده و همکاران، ۱۳۹۹). با این حال، تجربه زندگی در این مراکز یکسان نیست و کیفیت آن به عواملی همچون ثبات

1 Smith

2 Davis & Foster

حضور مراقبان، کیفیت روابط میان نوجوانان و کارکنان، فضای عاطفی حاکم بر مرکز و فرصت‌های مشارکت اجتماعی بستگی دارد. در همین راستا، یافته‌های پژوهش‌های جدید نیز نشان می‌دهد که کیفیت روابط حمایتی و شکل‌گیری دلبستگی ایمن در محیط‌های مراقبتی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد هیجانی و اجتماعی نوجوانان ایفا کند و به‌نوعی به‌عنوان عامل محافظتی در برابر پیامدهای منفی محرومیت‌های اولیه عمل نماید (لاکاسا سالوداس و همکاران^۱، ۲۰۲۵). در پژوهش‌های داخلی نیز تأکید شده است که اگرچه این مراکز می‌توانند بخشی از پیامدهای منفی محرومیت خانوادگی را جبران کنند، اما کیفیت تعاملات عاطفی و میزان حمایت روانی موجود در آن‌ها عامل تعیین‌کننده در رشد شخصی و اجتماعی نوجوانان است (فتحی و همکاران، ۱۴۰۴).

در چنین شرایطی، مفهوم رشد شخصی^۷ اجتماعی به‌عنوان یکی از ابعاد کلیدی تحول روانی نوجوانان اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. این نوع رشد به مجموعه‌ای از توانایی‌ها و فرایندهایی اشاره دارد که فرد را قادر می‌سازد خود را بهتر بشناسد، هیجان‌هایش را تنظیم کند، روابط بین‌فردی مؤثر برقرار سازد و در مواجهه با چالش‌های زندگی از سطح مناسبی از تاب‌آوری و سازگاری برخوردار باشد (کاستانیوس-سروانتس و همکاران^۲، ۲۰۱۸). این فرایند در بستر تعاملات اجتماعی معنادار و روابط عاطفی پایدار شکل می‌گیرد و تجربه احساس تعلق، پذیرش و حمایت می‌تواند نقش مهمی در تقویت آن داشته باشد. مطالعات نشان داده‌اند نوجوانانی که در محیط‌های حمایتی‌تر رشد می‌کنند، در مقایسه با همسالان خود از مهارت‌های اجتماعی، اعتمادبه‌نفس و توانایی سازگاری بالاتری برخوردارند (سکر و همکاران، ۲۰۲۲). در بافت فرهنگی ایران نیز یافته‌ها حاکی از آن است که کیفیت روابط عاطفی و ساختار تعاملات خانوادگی از عوامل مهم در شکل‌گیری تمایزیافتگی، استقلال هیجانی و احساس کفایت در نوجوانان است (سیدمجیدی و همکاران، ۱۴۰۴).

باوجود اهمیت روزافزون این حوزه، مرور ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که بسیاری از مطالعات انجام‌شده بیشتر بر عوامل فردی یا پیامدهای رفتاری تمرکز داشته‌اند و تجربه زیسته نوجوانان، به‌ویژه در محیط‌های مراقبتی، کمتر موردتوجه قرار گرفته است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد نوجوانان ساکن در مراکز شبه‌خانواده با چالش‌هایی نظیر احساس بی‌ارزشی، کاهش اعتماد اجتماعی و دشواری در شکل‌دهی روابط پایدار مواجه‌اند، اما این یافته‌ها غالباً مبتنی بر داده‌های کمی بوده و نتوانسته‌اند لایه‌های عمیق‌تر تجربه و معنای ذهنی آنان را آشکار سازند (میچل و کوچینسکی^۳، ۲۰۱۰؛ دوبوا-کومتیوا و همکاران^۱، ۲۰۲۱). در همین راستا، شواهد جدید نشان می‌دهد که تجربه

1 Lacasa Saludas et al

2 Castaños-Cervantes et al

3 Mitchell & Kuczynski

نوجوانان در نظام‌های مراقبت جایگزین به شدت تحت تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی و کیفیت شبکه‌های حمایتی قرار دارد و این عوامل می‌توانند مسیر رشد و سازگاری آنان را به‌طور معناداری شکل دهند (داتزبرگر و همکاران^۲، ۲۰۲۴). از سوی دیگر، مطالعات کیفی موجود نیز محدود بوده و کمتر به بررسی جامع فرایند رشد شخصی-اجتماعی از منظر تجربه زیسته نوجوانان پرداخته‌اند. این شکاف پژوهشی، ضرورت انجام مطالعات کیفی عمیق را در این حوزه برجسته می‌سازد.

بر این اساس، رشد شخصی-اجتماعی نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده پدیده‌ای چندبعدی و وابسته به تعامل پیچیده عوامل فردی، محیطی و اجتماعی است که درک آن بدون توجه به تجربه زیسته افراد ممکن نیست. از این رو، پژوهش حاضر باهدف بررسی و تبیین تجارب نوجوانان ساکن در مراکز شبه‌خانواده در زمینه رشد شخصی-اجتماعی انجام شده است تا به این پرسش اساسی پاسخ دهد که نوجوانان ساکن این مراکز چگونه تجربه رشد شخصی-اجتماعی خود را در زندگی روزمره درک و معنا می‌کنند؟

روش پژوهش

این پژوهش باهدف درک عمیق‌تر و توصیف تجارب نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده و بررسی چگونگی رشد شخصی اجتماعی آن‌ها، با استفاده از روش کیفی و رویکرد تحلیل مضمون انجام شد. تحلیل مضمون یکی از روش‌های پرکاربرد در پژوهش‌های کیفی است که برای شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوهای معنادار در داده‌های کیفی به کار می‌رود. این روش به پژوهشگران کمک می‌کند تا الگوهای مشترک در تجارب مشارکت‌کنندگان را شناسایی کرده و معانی نهفته در داده‌ها را در بستر اجتماعی و فرهنگی تبیین کنند. هدف اصلی تحلیل مضمون، سازمان‌دهی داده‌های کیفی و دستیابی به درکی عمیق‌تر از پدیده‌های انسانی بر اساس تجربه و دیدگاه مشارکت‌کنندگان است (براون و کلارک، ۲۰۰۶).

در مرحله اول، برای ورود به مراکز شبه‌خانواده، هماهنگی‌های لازم با ادارات بهزیستی استان و مراکز شهرستان‌ها انجام شد. این هماهنگی‌ها به‌منظور دریافت مجوز و کسب رضایت برای انجام تحقیق در مراکز صورت گرفت. پس‌ازاین مراحل، پژوهش در سه مرکز شبه‌خانواده در شهرستان‌های استان یزد انجام شد. جمع‌آوری داده‌ها در پاییز سال ۱۴۰۴ صورت گرفت و مصاحبه‌ها در اتاق‌های مخصوص مراکز و در حضور دو پژوهشگر انجام شد تا جو صمیمی‌تری برای شرکت‌کنندگان فراهم شود.

1 Dubois-Comtois et al

2 Datzberger et al

در این پژوهش، برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده استفاده شد. این مصاحبه‌ها در فضای آرام و خصوصی در مراکز که دو پژوهشگر در آن حضور داشتند، انجام گرفت. هدف از این طراحی محیطی، فراهم آوردن فضایی صمیمی و راحت برای نوجوانان بود تا بتوانند آزادانه تجارب خود را به اشتراک بگذارند. انتخاب نوجوانان به‌طور هدفمند انجام شد، به‌طوری‌که ۱۶ نفر از نوجوانان ساکن در مراکز شبه‌خانواده استان یزد در پژوهش شرکت کردند. این نوجوانان به‌طور داوطلبانه به تحقیق پیوستند و اطلاعات موردنیاز در مورد تجاربشان را در اختیار پژوهشگران قرار دادند. هر مصاحبه از ۲۰ تا ۴۰ دقیقه متغیر بود و بسته به راحتی و تمایل مشارکت‌کنندگان، در مواردی که نوجوانان تمایلی به پاسخ به سؤال خاصی نداشتند، از پرسش‌های دیگری استفاده می‌شد تا بحث به‌صورت طبیعی ادامه یابد. برخی سؤال‌ها به گونه‌ای طراحی شده بودند که فضا را برای ورود به تجارب خاص نوجوانان باز می‌کردند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) استفاده شد. در این روش، داده‌ها در چند مرحله شامل آشنایی با داده‌ها، تولید کدهای اولیه، جست‌وجوی مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری مضامین و درنهایت گزارش نهایی تحلیل شدند. این فرایند به پژوهشگران امکان داد تا الگوهای معنادار موجود در داده‌ها را شناسایی کرده و مضامین اصلی مرتبط با تجربه رشد شخصی-اجتماعی نوجوانان را استخراج کنند. برای انجام فرایند کدگذاری و تحلیل داده‌ها به‌صورت سیستماتیک و کارآمد، از نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. این نرم‌افزار به‌عنوان ابزاری قدرتمند در تحلیل داده‌های کیفی، امکاناتی برای کدگذاری، استخراج تم‌ها و دسته‌بندی مفاهیم فراهم کرد و به پژوهشگران کمک کرد تا تحلیل‌های دقیق و قابل‌اعتمادی از داده‌ها انجام دهند.

برای اطمینان از روایی و پایایی داده‌ها، از روش‌های مختلف اعتبارسنجی استفاده شد. در مرحله اول، پس از انجام مصاحبه‌ها، داده‌ها به‌منظور صحت‌سنجی و تأیید دقت آن‌ها با مدیران و مربیان مراکز شبه‌خانواده به اشتراک گذاشته شد. این مرحله به‌عنوان یک اقدام اعتبارسنجی انجام شد تا اطمینان حاصل شود که نتایج پژوهش مطابق با واقعیت‌ها و تجارب واقعی نوجوانان است. همچنین، مراجعه به مشارکت‌کنندگان برای بازنگری و تأیید نتایج اولیه نیز به‌منظور اطمینان از صحت داده‌ها صورت گرفت.

پژوهش حاضر بر اساس اصول اخلاقی پژوهش‌های اجتماعی انجام شد. تمامی مشارکت‌کنندگان قبل از شروع مصاحبه‌ها از اهداف پژوهش و روند انجام آن مطلع شدند و رضایت‌نامه‌های کتبی دریافت کردند. همچنین، تمامی اطلاعات جمع‌آوری شده به‌صورت کاملاً محرمانه نگهداری شد و هویت مشارکت‌کنندگان در گزارش‌های نهایی حفظ شد. هیچ‌یک از نوجوانان به‌اجبار در این تحقیق شرکت نکردند و هر کدام از آن‌ها

می‌توانستند هر زمان که تمایل داشتند، از مشارکت در پژوهش خودداری کنند. این پژوهش به‌منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش‌های انسانی و حفظ حقوق و امنیت مشارکت‌کنندگان طراحی و اجرا شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، یافته‌ها به‌طور خلاصه در جدول ۱ نمایش داده شده است، اطلاعاتی نظیر سبقه جابه‌جایی در مراکز دیگر، مدت اقامت در مراکز، جنسیت، سن و کد مشارکت‌کننده آمده است. همچنین، تعداد دختران و پسران در سن‌های مختلف نیز به‌طور مجزا آورده شده است:

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی

ردیف	کد	سن	جنسیت	مدت اقامت در مراکز	سبقه جابه‌جایی در مراکز دیگر
۱	D1	۱۳	پسر	۵ سال	بله
۲	D2	۱۴	دختر	۶ سال	خیر
۳	D3	۱۳	پسر	۷ سال	بله
۴	D4	۱۶	دختر	۶ سال	خیر
۵	D5	۱۵	پسر	۹ ماه	خیر
۶	D6	۱۴	دختر	۶ سال	بله
۷	D7	۱۳	پسر	۸ سال	بله
۸	D8	۱۸	دختر	۱۱ سال	خیر
۹	P1	۱۴	پسر	۵ سال	بله
۱۰	P2	۱۳	دختر	۱ سال	خیر
۱۱	P3	۱۸	دختر	۱۰ سال	خیر
۱۲	P4	۱۴	دختر	۵ سال	بله
۱۳	P4	۱۳	دختر	۳ سال	خیر
۱۴	P5	۱۷	دختر	۷ سال	بله
۱۵	P6	۱۵	دختر	۸ سال	بله
۱۶	P7	۱۳	دختر	۱۳ سال	بله

در ادامه، یافته‌های مصاحبه مشارکت‌کنندگان بعد از کدگذاری با روش براون و کلارک در ۵ کد و ۴۱ کد فرعی قرار گرفتند که نتایج در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۲: کدگذاری داده‌ها

کد اصلی	کد فرعی
رشد مهارتی برای آینده	- یادگیری مهارت‌های مرتبط با جنسیت - آشنایی با تقسیم وظایف - آموزش نقش‌های خانه‌داری و مادری - توسعه مهارت‌های شغلی - آموزش برنامه‌ریزی برای آینده - تقویت مهارت‌های اقتصادی با دادن قدرت تصمیم‌گیری - ایجاد انگیزه برای آینده‌نگری با انگیزه‌های اقتصادی - فعالیت‌های کارآفرینی و نوآوری - یادگیری مهارت‌های دیجیتال و تکنولوژی
رفع چالش‌های روان‌شناختی بدسرپرستی	- کاهش اضطراب ناشی از آسیب‌های گذشته - افزایش احساس درد مشترک در گروه همسالان مرکز - استفاده از مداخلات روان‌شناختی برای بهبود وضعیت روحی - پشتیبانی از لحاظ روانی توسط مربیان و مشاوران - یادگیری برخورد با عدم پذیرش آر گروه‌های دیگر - یادگیری مهارت‌های کنترل خشم - کاهش احساس افسردگی و غمگینی - تقویت تاب‌آوری در برابر مشکلات زندگی - دیدن الگوهای جدید نقش جنسیتی
تجربه تعلق به گروه	- برقراری ارتباط صمیمانه با هم‌سالان - حس همبستگی با اعضای گروه - ایجاد دوستی‌های طولانی‌مدت با دیگران - مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی گروهی - تقویت اعتماد به هم‌سالان - حمایت اجتماعی از طرف اعضای گروه - احساس تعلق و پذیرش در گروه - مشارکت در تصمیمات گروهی و اجتماعی - رقابت و مشارکت در گروه
فرآیندهای انضباطی و نظم در زندگی	- زمان‌بندی دقیق خواب و بیداری - تقسیم وظایف و مسئولیت‌ها در محیط زندگی - نظارت بر فعالیت‌های روزانه - تقویت نظم شخصی و مسئولیت‌پذیری

کد اصلی	کد فرعی
	تقویت مهارت‌های سازمان‌دهی حضور مرتب در فعالیت‌های آموزشی اهمیت رعایت قوانین و مقررات ایجاد روال‌های منظم برای فعالیت‌های فردی تمرین انعطاف‌پذیری در برابر برنامه‌ها تأثیرات انضباط در تقویت توانمندی‌ها تعادل بین آزادی و محدودیت‌ها در محیط مرکز
استفاده از شکست‌ها به عنوان ابزار رشد	. تلاش برای مقابله با احساس دوری از خانواده پردازش خاطرات منفی و مشکلات گذشته یادگیری سازگاری با ساختار روزانه و قوانین مرکز مقابله با احساس کمبود و نقص در مقابل هم‌سالان تقویت مهارت‌های مدیریت استرس برای مقابله با رقابت‌های اجتماعی تغییر در نگرش به شکست‌ها و ناکامی‌ها استفاده از مشکلات گذشته برای افزایش تاب‌آور تقویت مهارت‌های مقابله با چالش‌های زندگی

رشد مهارتی برای آینده

رشد مهارتی برای آینده در مراکز شبه‌خانواده یکی از عوامل کلیدی در توانمندسازی نوجوانان است که می‌تواند تأثیرات طولانی‌مدتی در زندگی فردی و شغلی آن‌ها داشته باشد. این مهارت‌ها به‌ویژه برای نوجوانانی که شرایط دشواری مانند بدسرپرستی را تجربه کرده‌اند، به ابزاری برای بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی آن‌ها تبدیل می‌شود. در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان نه تنها مهارت‌های زندگی روزمره را می‌آموزند بلکه فرصت‌هایی برای یادگیری مهارت‌های شغلی، اقتصادی و اجتماعی نیز به‌دست می‌آورند. یکی از این مهارت‌ها، مدیریت مالی شخصی است. به عنوان مثال، یکی از مشارکت‌کنندگان (D3) در مصاحبه خود اشاره کرد:

«اینجا هرماه به ما پول توجیبی میدن هرکسی خودش می‌دونه با پول تو جیبیش چیکار کنه. من بعضی وقتها

میدم خانم برام نگه داره با اون مشورت می‌کنم چی بخرم بهتره.»

این اظهار نظر نشان می‌دهد که نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده فرصت دارند تا مهارت‌های تصمیم‌گیری مالی را یاد بگیرند و با مشورت و تعامل با مربیان، بتوانند تصمیمات بهتری برای آینده مالی خود اتخاذ کنند. در کنار این، نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده مسئولیت‌های روزانه‌ای مانند تقسیم وظایف خانه و نظافت را بر عهده می‌گیرند. این فرآیند به آن‌ها کمک می‌کند تا حس مسئولیت‌پذیری را در خود تقویت کرده و برای

مواجهه با چالش‌های زندگی آینده آماده شوند. مشارکت‌کننده دیگری (D5) در این زمینه گفت:

«اینجا هر روز که بیدار میشیم به نگر مسئول غذا درست کردن و به نگر مسئول تمیزکاریه. اگر انجام نشه

جریمه میشیم.»

این نظم و انضباط در محیط مرکز باعث می‌شود که نوجوانان مسئولیت‌پذیری را در خود تقویت کرده و از طریق تقسیم وظایف و نظارت بر انجام آن‌ها، به یک زندگی منظم و هدفمند عادت کنند. این نوع آموزش‌ها به نوجوانان یاد می‌دهند که چگونه در آینده برای انجام وظایف خود در محل کار و زندگی شخصی مسئول باشند. همچنین، یکی از جنبه‌های مهم رشد مهارتی برای آینده، آموزش مهارت‌های تخصصی و شغلی است که می‌تواند به نوجوانان در برنامه‌ریزی برای آینده‌شان کمک کند. این آموزش‌ها به نوجوانان این امکان را می‌دهند که با توجه به علاقه‌مندی‌هایشان، مهارت‌هایی را یاد بگیرند که در آینده بتوانند به‌طور مستقل کسب و کاری راه‌اندازی کنند. مشارکت‌کننده (D1) در مصاحبه خود به این نکته اشاره کرد:

«هر فصل اینجا برای ما کلاس برگزار میشه. من میدونم اگر اینو خوب یاد بگیرم میتونم بعداً واسه خودم

کارگاه بزنم و تولیدش کنم. همین الان هم چیزایی که درست می‌کنم تو نمایشگاه‌ها میفروشن.»

این نقل قول نشان می‌دهد که مراکز شبه‌خانواده به نوجوانان این فرصت را می‌دهند که با آموزش‌های کاربردی و عملی در زمینه‌های مختلف مانند صنایع دستی، هنر و فناوری، برای آینده شغلی خود آماده شوند. این آموزش‌ها به آن‌ها کمک می‌کند که هم در حال حاضر از توانمندی‌های خود استفاده کنند و هم برای موفقیت‌های آینده خود برنامه‌ریزی کنند.

این مهارت‌های شغلی، اقتصادی و اجتماعی به نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده کمک می‌کند تا توانایی‌های خود را در زندگی واقعی به کار بگیرند و از تجربه‌های خود برای مقابله با چالش‌های پیش‌رو استفاده کنند. یادگیری مهارت‌های زندگی روزمره گرفته تا تقویت مهارت‌های حرفه‌ای و شغلی، همه این تجربیات باعث می‌شود که نوجوانان احساس کنند برای زندگی مستقل و موفق آماده هستند. این فرآیند نه تنها به آن‌ها مهارت‌های ضروری برای آینده می‌دهد، بلکه اعتمادبه‌نفس و انگیزه لازم برای مواجهه با چالش‌ها و فرصت‌های زندگی را نیز تقویت می‌کند.

رفع چالش‌های روان‌شناختی بدسرپرستی

رفع چالش‌های روان‌شناختی بدسرپرستی در مراکز شبه‌خانواده یک فرآیند پیچیده و مهم است که به نوجوانان کمک می‌کند تا با آسیب‌ها و تجربیات منفی گذشته خود روبه‌رو شوند و آن‌ها را به‌عنوان بخشی از رشد فردی

خود بپذیرند. نوجوانانی که در این مراکز زندگی می‌کنند، بسیاری از آن‌ها تجربه‌هایی از دست دادن خانواده، طرد اجتماعی، یا بدسرپرستی را داشته‌اند که می‌تواند به مشکلات روانی و اجتماعی دامن بزند. یکی از مهم‌ترین ابعاد رفع این چالش‌ها، کاهش اضطراب و استرس ناشی از آسیب‌های گذشته است. مراکز شبه‌خانواده با پشتیبانی مستمر از نوجوانان، به کاهش این اضطراب‌ها کمک می‌کنند.

مشارکت‌کننده D7 در این زمینه گفت:

«من خیلی از گذشته‌ام ناراحت بودم و همیشه فکر می‌کنم چرا این جور شد مامانم، اما وقتی با مربی خانم د صحبت می‌کنم خیلی بهتر شدم.»

این جمله نشان‌دهنده اهمیت پشتیبانی مستمر در کاهش اضطراب‌های ناشی از آسیب‌های گذشته است. مداخلاتی که به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که تحت حمایت قرار دارند و می‌توانند با مشکلات روانی خود روبه‌رو شوند. علاوه بر این، در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان این فرصت را دارند که احساس درد مشترک را با گروه همسالان خود تجربه کنند. این تجربه می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا احساس کنند تنها نیستند و مشکلات آن‌ها به‌طور مشترک در میان هم‌سالان وجود دارد. مشارکت‌کننده D8 در این زمینه توضیح داد:

«ما همه مثل همیم بچه‌های مدرسه با ما فرق میکنن با هم حرف زدن رو من اینجا میتونم داشته باشم اما تو مدرسه نمی‌تونم ارتباط بگیرم دوستانم اینجا.»

یکی دیگر از جنبه‌های مهم رفع چالش‌های روان‌شناختی، یادگیری مهارت‌های کنترل خشم و مدیریت احساسات است. نوجوانانی که در مراکز شبه‌خانواده زندگی می‌کنند، ممکن است به دلیل تجربیات منفی گذشته، به‌ویژه در مواجهه با افراد دیگر، احساسات منفی خود را به‌درستی مدیریت نکنند. به‌عنوان مثال، یکی از نوجوانان در مرکز P6 بیان کرد:

«من همیشه وقتی ناراحت می‌شدم، سریع عصبانی می‌شدم و پرخاش می‌کردم؛ اما حالا یاد گرفتم که وقتی با وضعیت سختی روبه‌رو میشم کمی خودمو تنها کنم برمی‌گوشه تا حالم خوب بشه.»

این توضیح نشان می‌دهد که مراکز شبه‌خانواده با ارائه آموزش‌های مربی، به نوجوانان و مدیریت احساسات را آموزش می‌دهند تا بتوانند در برابر موقعیت‌های دشوار با آرامش بیشتری برخورد کنند.

در ادامه، یکی دیگر از چالش‌های روان‌شناختی که نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده با آن مواجه هستند، احساس افسردگی و غمگینی ناشی از گذشته است. بسیاری از نوجوانان که در این مراکز زندگی می‌کنند، از تجربه‌های تلخ گذشته خود رنج می‌برند و این موضوع می‌تواند به احساسات افسردگی و غم منجر شود. در این مراکز، تلاش‌هایی برای کاهش این احساسات و تقویت تاب‌آوری نوجوانان در برابر مشکلات زندگی انجام

می‌شود. یکی از مشارکت‌کنندگان (D2) توضیح داد:

«قبل از اینکه اینجا بیام، احساس می‌کردم هیچ چیزی خوب نیست و همیشه غمگین بودم؛ اما اینجا یاد گرفتم که باید با مشکلات کنار بیام.»

تقویت تاب‌آوری و یادگیری برخورد با عدم پذیرش از گروه‌های دیگر نیز از دیگر موضوعاتی است که در این مراکز به آن توجه می‌شود. نوجوانانی که در مراکز شبه‌خانواده زندگی می‌کنند، ممکن است با عدم پذیرش از سوی گروه‌های دیگر یا افراد خارج از مرکز مواجه شوند. این تجربه‌ها می‌تواند برای آن‌ها چالش‌برانگیز باشد، اما در مراکز شبه‌خانواده به آن‌ها کمک می‌شود تا با این وضعیت‌ها سازگار شوند و تاب‌آوری خود را تقویت کنند. یکی از نوجوانان مرکز p5 اشاره کرد:

«اول که وارد مرکز شدم، احساس می‌کردم هیچ‌کس منو قبول نداره. ولی مربی‌ها بهم یاد دادن که خودم میتونم همه چیو تغییر بدم آگه خوب باشم خدا دوسم داره بنده خدا هم دوسم میدارن.»

همچنین، مراکز شبه‌خانواده به نوجوانان کمک می‌کنند تا الگوهای جدید و مثبت نقش‌های جنسیتی را مشاهده کنند. بسیاری از نوجوانان در این مراکز ممکن است با مفاهیم محدود از جنسیت و نقش‌های اجتماعی روبه‌رو شوند. در این مراکز، الگوهای جدید و متنوعی از نقش‌های جنسیتی به نوجوانان آموزش داده می‌شود که به آن‌ها کمک می‌کند تا دیدگاه‌های بازتر و متنوع‌تری در مورد هویت خود و جامعه داشته باشند. یکی از مشارکت‌کنندگان (D4) بیان کرد:

«اینجا یاد گرفتم که ی خانم باید چطوری تو جمع که آقا هست صحبت کنه چطور بشنه وقتی بازدید میان از مرکز ما خانمون همه چی رو با هامون چک میکنه تا توی زندگی آیندمون هم بدرمون بخوره.»

تجربه تعلق به گروه

تجربه تعلق به گروه در مراکز شبه‌خانواده یکی از ابعاد حیاتی رشد اجتماعی نوجوانان است که بر ایجاد ارتباطات مثبت و پایداری با هم‌سالان، حس همبستگی و پذیرش در محیط‌های گروهی تأکید دارد. این تجربه می‌تواند تأثیرات زیادی بر سلامت روانی و اجتماعی نوجوانان داشته باشد و به آن‌ها کمک کند تا احساس کنند که عضوی از یک جامعه بزرگ‌تر هستند. در این مراکز، نوجوانان فرصت دارند تا ارتباطات صمیمانه‌ای با هم‌سالان خود برقرار کنند که این خود عاملی برای افزایش احساس امنیت و حمایت در محیط مرکز است. یکی از مشارکت‌کنندگان (P4) در این زمینه گفت:

«اینجا حس می‌کنم که می‌تونم با بقیه راحت باشم، چون همه مثل هم دیگه هستیم و هیچ‌کس نمی‌خواد

از کسی دور باشه.»

این بیان نشان می‌دهد که در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان با هم‌سالان خود ارتباطات عمیق‌تری برقرار می‌کنند و از هم‌دلی و همراهی یکدیگر بهره‌مند می‌شوند.

حس همبستگی با اعضای گروه در مراکز شبه‌خانواده به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که نه تنها در یک محیط حمایتی زندگی می‌کنند بلکه در یک گروه به هم پیوسته هستند که مشکلات و چالش‌های مشابهی دارند. این همبستگی می‌تواند به‌ویژه برای نوجوانانی که در گذشته تجربه طرد یا انزوای اجتماعی داشته‌اند، یک تجربه جدید و مثبت باشد. یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان (P6) اشاره کرد:

«ما همه با هم اینجا زندگی می‌کنیم و هیشکی از هیشکه جدا نی.»

این تجربه همبستگی و یکپارچگی در گروه به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که جایگاهی در این گروه دارند و می‌توانند از حمایت دیگران بهره‌مند شوند.

در مراکز شبه‌خانواده، ایجاد دوستی‌های طولانی‌مدت نیز بخش مهمی از تجربه تعلق به گروه است. بسیاری از نوجوانان در این مراکز فرصت دارند تا روابط دوستی معناداری با هم‌سالان خود برقرار کنند که می‌تواند به عنوان یک شبکه حمایتی در طولانی‌مدت برای آن‌ها عمل کند. مشارکت‌کننده P10 بیان کرد:

«من اینجا ع س رو پیدا کردم که خیلی به هم نزدیک شدیم. احساس می‌کنم وقتی به آینده نگاه می‌کنم،

این دوستی‌ها برام مهم خواهند بود.»

این گفته نشان می‌دهد که دوستی‌های موجود در مراکز شبه‌خانواده می‌تواند فراتر از زمان حال باشد و به عنوان یک منبع حمایتی در طول زندگی فردی نوجوانان باقی بماند.

مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی گروهی نیز یکی دیگر از جنبه‌های تجربه تعلق به گروه است که به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که عضوی فعال از جامعه‌ای بزرگ‌تر هستند. این فعالیت‌ها می‌تواند شامل برنامه‌های اجتماعی، ورزشی، فرهنگی و آموزشی باشد که در آن‌ها نوجوانان به‌طور مشترک با هم‌سالان خود شرکت می‌کنند و احساس همبستگی بیشتری پیدا می‌کنند. مشارکت‌کننده P8 در این زمینه توضیح داد:

«ما در اینجا زیاد کارهای گروهی انجام میدیم مثلاً ی دونه غذا رو دونفر مسئولش میشن که تا ظهر باید

با هم آماده کنن.»

این توضیح نشان می‌دهد که نوجوانان از طریق مشارکت در فعالیت‌های گروهی، اعتماد به نفس و حس تعلق خود را تقویت می‌کنند و می‌آموزند که نقش فعالی در گروه‌های اجتماعی داشته باشند.

تقویت اعتماد به هم‌سالان و حمایت اجتماعی از طرف اعضای گروه، یکی دیگر از ابعاد مهم تعلق به گروه است. نوجوانانی که در مراکز شبه‌خانواده زندگی می‌کنند، معمولاً می‌توانند از حمایت روانی و عاطفی هم‌سالان خود بهره‌مند شوند. این نوع حمایت اجتماعی می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا با مشکلات روانی و اجتماعی خود مقابله کنند و در مواجهه با چالش‌های زندگی از همدیگر پشتیبانی کنند. مشارکت‌کننده P2 گفت:

«وقتی مشکلی داشتم دوستمو در جریانش می‌زارم اون میتونه باهام درد و دل کنه یا به مربی میگم که رازمونگه داره».

این نوع حمایت اجتماعی به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که در دنیای خود تنها نیستند و از حمایت و پشتیبانی دیگران برخوردار هستند.

احساس تعلق و پذیرش در گروه، در نهایت به نوجوانان کمک می‌کند تا به‌طور کلی احساس کنند که جایی در این دنیا دارند و می‌توانند در جامعه‌ای بزرگ‌تر و منسجم‌تر نقش آفرینی کنند. این حس تعلق به گروه موجب می‌شود که نوجوانان در فرآیند رشد خود انگیزه بیشتری داشته باشند و درگیر فعالیت‌های مثبت‌تری شوند. مشارکت‌کننده P1 بیان کرد:

«اینجا جایی هست که من تلاش می‌کنم خودم رو بهتر کنم به دوستانم کمک کنم».

این حس پذیرش و تعلق به گروه به نوجوانان این امکان را می‌دهد که خود را به‌عنوان عضو مفیدی از گروه و جامعه بزرگ‌تر ببینند و برای آینده خود انگیزه بیشتری پیدا کنند.

در مراکز شبه‌خانواده، مشارکت در تصمیمات گروهی و اجتماعی نیز به نوجوانان این فرصت را می‌دهد تا در فرآیندهای تصمیم‌گیری وارد شوند و نقش فعالی در گروه داشته باشند. این تجربه به آن‌ها کمک می‌کند تا یاد بگیرند که چگونه مسئولیت‌های اجتماعی خود را بر عهده بگیرند و در حل مشکلات گروهی مشارکت کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان (P5) گفت:

«ما تصمیم گرفتیم که چه کلاس‌هایی برامون برگزار بشه ی تعدادیمون که آرایشگری دوست داریم با هم میریم آرایشگاه کار یاد می‌گیریم بعضیا هستن ساز رو بیشتر تمرین میکنن تصمیمشون این بوده».

این نمونه نشان می‌دهد که مشارکت در تصمیمات گروهی به نوجوانان کمک می‌کند تا نقش فعالی در گروه ایفا کنند و احساس کنند که در مسیر توسعه و رشد اجتماعی خود تأثیرگذار هستند.

فرآیندهای انضباطی و نظم در زندگی

فرآیندهای انضباطی و نظم در زندگی یکی از مهم‌ترین ابزارهایی هستند که در مراکز شبه‌خانواده به نوجوانان

کمک می‌کنند تا مهارت‌های لازم برای زندگی مستقل و مسئولانه را یاد بگیرند. این فرآیندها نه تنها بر بهبود رفتار نوجوانان تأثیر می‌گذارند، بلکه به آن‌ها کمک می‌کنند تا درک بهتری از نظم و اهمیت برنامه‌ریزی در زندگی داشته باشند. یکی از جنبه‌های مهم این فرآیندها، زمان‌بندی دقیق خواب و بیداری است. در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان باید ساعت خواب و بیداری مشخصی را رعایت کنند که این خود عاملی برای ایجاد نظم در زندگی روزمره آن‌ها است. مشارکت‌کننده D2 در این زمینه گفت:

«ما هر شب ساعت مشخصی باید بخوابیم و این باعث میشه که حس کنم روزم رو بهتر شروع می‌کنم.»

این نوع زمان‌بندی به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس کنند که در کنترل زمان خود هستند و این نظم به آن‌ها در برابر مشکلات روزمره تسلط بیشتری می‌دهد.

تقسیم وظایف و مسئولیت‌ها در محیط زندگی نیز یکی از ابعاد مهم انضباط در مراکز شبه‌خانواده است. نوجوانان در این مراکز باید در انجام کارهای خانه مشارکت کنند، از شستن ظرف‌ها گرفته تا نظافت اتاق‌ها و انجام دیگر فعالیت‌های روزانه. این تقسیم وظایف نه تنها به نوجوانان کمک می‌کند تا مسئولیت‌پذیرتر شوند، بلکه مهارت‌های سازمان‌دهی و مدیریت زمان را نیز یاد می‌گیرند. مشارکت‌کننده P3 در این زمینه اظهار داشت:

«هر روز کارهایی داریم که باید انجام بدیم، مثل تمیز کردن، شستن ظرف‌ها. اولش برای من سخت بود، اما الان یاد گرفتم که هر کار رو سر وقت انجام بدم.»

این فرآیند به نوجوانان آموزش می‌دهد که چگونه در محیط‌های گروهی، وظایف خود را به‌طور مؤثر انجام دهند و احساس مسئولیت بیشتری نسبت به کارهای خود داشته باشند.

نظارت بر فعالیت‌های روزانه در مراکز شبه‌خانواده یکی دیگر از جنبه‌های مهم انضباط است که به نوجوانان کمک می‌کند تا در جریان امور روزمره خود قرار گیرند و از انجام وظایف خود غافل نشوند. این نظارت‌ها شامل بررسی وظایف روزانه، زمان‌بندی فعالیت‌ها و اطمینان از اجرای صحیح برنامه‌های روزانه است. در این مراکز، نوجوانان تحت نظارت مربیان قرار دارند و این نظارت‌ها به آن‌ها کمک می‌کند تا از انجام مسئولیت‌های خود باز نمانند. مشارکت‌کننده P7 در این زمینه اشاره کرد:

«مربی‌ها همیشه مراقبه که وظیفمون رو انجام بدیم اگر انجام ندیم جریمه میشیم یا باید روزای بعد چند برابر شو انجام بدیم.»

این نظارت مستمر به نوجوانان کمک می‌کند تا در مسیر درست حرکت کنند و احساس کنند که تحت حمایت هستند.

تقویت نظم شخصی و مسئولیت‌پذیری یکی از اهداف اصلی فرآیندهای انضباطی در مراکز شبه‌خانواده است. این مراکز به نوجوانان می‌آموزند که چگونه خود را منظم کرده و برای انجام کارهای خود برنامه‌ریزی کنند. این آموزش‌ها به آن‌ها کمک می‌کند تا در زندگی روزمره خود نظم بیشتری داشته باشند و مسئولیت‌های خود را به‌طور مؤثر انجام دهند. یکی از مشارکت‌کنندگان (P9) اشاره کرد:

«الآن بیشتر از قبل مسئولیت‌ها رو به‌طور مرتب انجام میدم. اینجا به ما یاد دادن که چطور با زمان خود

کنار بیاییم و همه کارها رو درست انجام بدیم.»

این بیان نشان می‌دهد که فرآیندهای انضباطی در مراکز شبه‌خانواده می‌تواند تأثیر زیادی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان داشته باشد و به آن‌ها کمک کند که نظم شخصی خود را تقویت کنند.

حضور مرتب در فعالیتهای آموزشی یکی دیگر از جنبه‌های مهم فرآیندهای انضباطی است که در مراکز شبه‌خانواده به آن توجه می‌شود. در این مراکز، نوجوانان باید در کلاس‌های مختلف آموزشی شرکت کنند که می‌تواند شامل کلاس‌های مهارتی، فرهنگی و حتی مشاوره‌های روان‌شناختی باشد. این حضور منظم در فعالیتهای به آن‌ها کمک می‌کند تا برنامه‌ریزی بهتری داشته باشند و از توانمندی‌های خود به‌طور بهینه استفاده کنند. مشارکت‌کننده P2 در این زمینه گفت:

«کلاس‌های مختلفی مثل زبان و فن بیان داشتیم که حتماً باید شرکت کنیم ی سری کلاس‌ها مثل زبان

حضورشون اجباریه.»

این فعالیتهای آموزشی به نوجوانان کمک می‌کنند تا مهارت‌های زندگی را به‌طور عملی یاد بگیرند و در زندگی روزمره خود از آن‌ها استفاده کنند.

اهمیت رعایت قوانین و مقررات یکی از دیگر ابعاد کلیدی فرآیندهای انضباطی در مراکز شبه‌خانواده است. در این مراکز، نوجوانان باید به قوانینی که برای نظم بهتر زندگی وضع شده‌اند، احترام بگذارند. این قوانین به آن‌ها کمک می‌کند تا در محیط مرکز احساس امنیت و آرامش کنند و از رفتارهای غیرقابل قبول جلوگیری شود. مشارکت‌کننده D6 بیان کرد:

«ما اینجا یاد گرفتیم که باید به قوانین احترام بذاریم، چون همه چیز بر اساس قوانین پیش میره.»

این آموزش به نوجوانان این امکان را می‌دهد که در زندگی اجتماعی خود از قوانین و مقررات پیروی کنند و در دنیای بزرگ‌تر نیز رفتارهای مسئولانه‌تری داشته باشند.

استفاده از شکست‌ها به عنوان ابزار رشد

استفاده از شکست‌ها به عنوان ابزار رشد یکی از مفاهیم کلیدی در فرآیند بازتوانی نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده است که به آن‌ها کمک می‌کند تا از مشکلات گذشته خود درس بگیرند و آن‌ها را به عنوان گام‌های پیشرفت و رشد شخصی خود ببینند. نوجوانانی که در این مراکز زندگی می‌کنند، اغلب با احساسات منفی از جمله دوری از خانواده، ناکامی‌ها و احساس عدم پذیرش روبه‌رو هستند. این مشکلات می‌تواند تأثیرات منفی بر روان‌شناسی آن‌ها داشته باشد، اما مراکز شبه‌خانواده با فراهم آوردن فضاهای حمایتی و فرصت‌های آموزشی، سعی دارند که این شکست‌ها را به عنوان ابزارهایی برای رشد و تاب‌آوری تبدیل کنند.

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های این فرآیند، تلاش برای مقابله با احساس دوری از خانواده است. بسیاری از نوجوانانی که در مراکز شبه‌خانواده زندگی می‌کنند، با احساساتی مانند دلتنگی، تنهایی و فقدان ارتباط با خانواده مواجه هستند. این احساسات ممکن است در ابتدا برای آن‌ها چالش‌برانگیز باشد، اما در طول زمان، نوجوانان یاد می‌گیرند که این احساسات را به عنوان بخشی از فرآیند رشد شخصی خود بپذیرند و برای مقابله با آن‌ها از مهارت‌های سازگاری و مدیریت استرس استفاده کنند. مشارکت‌کننده D4 در این زمینه اشاره کرد:

«خانواده‌ام خرابین آگه منم بخوام کنارشون باشم خوب نیست اینجا جام بهتره».

پردازش خاطرات منفی و مشکلات گذشته نیز یکی از ابزارهایی است که نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده برای استفاده از شکست‌ها به عنوان رشد به کار می‌برند. این نوجوانان اغلب با تجربیات سختی روبه‌رو بوده‌اند که می‌تواند بر سلامت روانی‌شان تأثیر بگذارد. در مراکز شبه‌خانواده، آن‌ها یاد می‌گیرند که خاطرات منفی خود را پردازش کنند و از آن‌ها به عنوان فرصتی برای یادگیری و رشد استفاده کنند. مشارکت‌کننده D4 توضیح داد:

«هیچ چیزی بی فایده نیستی اشتباه یا خاطره تلخم منو بزرگ‌تر میکنه».

یادگیری سازگاری با ساختار روزانه و قوانین مرکز، یکی دیگر از جنبه‌های مهم استفاده از شکست‌ها به عنوان ابزار رشد است. نوجوانانی که در مراکز شبه‌خانواده زندگی می‌کنند، باید با قوانین و ساختار روزانه مرکز سازگار شوند. این فرآیند ممکن است در ابتدا برای آن‌ها سخت باشد، زیرا بسیاری از آن‌ها در گذشته تجربه آزادی‌های بیشتری داشته‌اند. با این حال، به مرور زمان، این نوجوانان یاد می‌گیرند که ساختار و قوانین می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا در زندگی خود نظم بیشتری داشته باشند و این نظم را به عنوان ابزارهایی برای رشد فردی بپذیرند. مشارکت‌کننده P1 گفت:

«اولش برای من خیلی سخت بود که همیشه باید طبق برنامه‌ای مشخص عمل می‌کردم، اما به من در

زندگی آینده کمک میکنه».

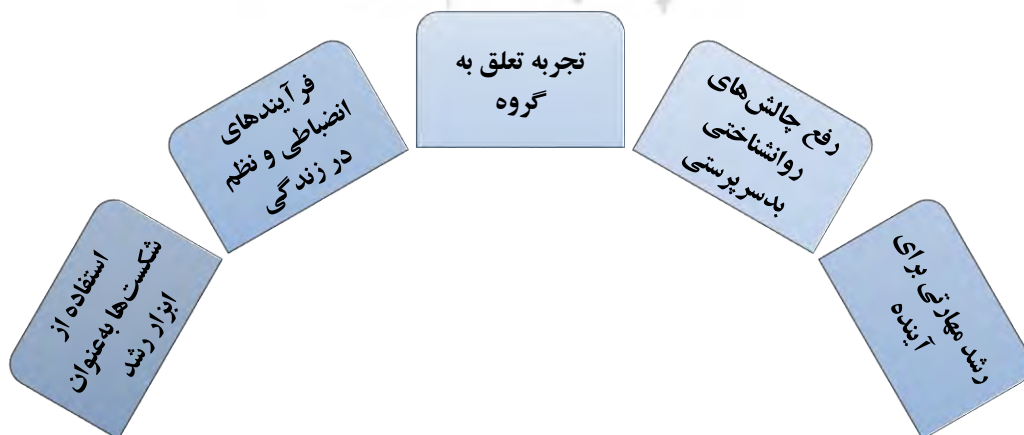
مقابله با احساس کمبود و نقص در مقابل هم‌سالان یکی دیگر از چالش‌های روانی است که نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده با آن روبه‌رو هستند. بسیاری از این نوجوانان ممکن است احساس کنند که به دلیل گذشته خود، کمبودهایی در مقایسه با هم‌سالانشان دارند. این احساس می‌تواند بر اعتمادبه‌نفس آن‌ها تأثیر بگذارد و ممکن است آن‌ها را از شرکت فعال در فعالیت‌های گروهی یا اجتماعی باز دارد. در این مراکز، نوجوانان یاد می‌گیرند که این احساسات را به‌عنوان بخشی از فرآیند یادگیری و رشد بپذیرند و از آن‌ها برای تقویت اعتمادبه‌نفس و خودارزشمندی خود استفاده کنند.

تقویت مهارت‌های مدیریت استرس برای مقابله با رقابت‌های اجتماعی یکی دیگر از مهارت‌های حیاتی است که نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده یاد می‌گیرند. نوجوانانی که در این مراکز زندگی می‌کنند، اغلب با رقابت‌های اجتماعی مختلفی مواجه می‌شوند که ممکن است باعث استرس و اضطراب آن‌ها شود. این رقابت‌ها می‌تواند در مدرسه، در فعالیت‌های گروهی یا در روابط شخصی باشد. در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان می‌آموزند که چگونه این رقابت‌ها را مدیریت کرده و از آن‌ها به‌عنوان فرصتی برای رشد و بهبود خود استفاده کنند. مشارکت‌کننده D8 بیان کرد:

«من سعی می‌کنم نمره کلاس زبان از م / بیشتر بشه چون اردو و نمره بالاها رو میرن.»

تغییر در نگرش به شکست‌ها و ناکامی‌ها یکی دیگر از جنبه‌های مهم استفاده از شکست‌ها به‌عنوان ابزار رشد است. در مراکز شبه‌خانواده، نوجوانان یاد می‌گیرند که شکست‌ها و ناکامی‌ها نه تنها جزء اجتناب‌ناپذیر زندگی هستند، بلکه می‌توانند به آن‌ها کمک کنند تا به بهترین نسخه از خود تبدیل شوند. مشارکت‌کننده P7 گفت:

«من قبلاً نمی‌تونستم حرکت تکواندو رو اجرا کنم چندبار ک دیدم تمرین کردم تونستم بزنم بقیه چیزها هم همین‌ه من تا تلاش نکنم یاد نمی‌گیرم.»

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی تجارب نوجوانان ساکن در مراکز شبه‌خانواده در زمینه رشد شخصی و اجتماعی بود. نتایج نشان می‌دهد که زندگی در این مراکز تنها یک تجربه مراقبتی نیست، بلکه بستری برای یادگیری مهارت‌های فردی و اجتماعی، شکل‌گیری تدریجی هویت و افزایش مسئولیت‌پذیری نوجوانان فراهم می‌کند.

مهارت‌های کاربردی و آینده‌محور تجربه می‌کنند. یکی از ابعاد کلیدی این فرایند، آشنایی با تقسیم وظایف روزمره و مسئولیت‌پذیری در قالب کارهای خانه بود، به گونه‌ای که نوجوانان در فعالیت‌هایی مانند پخت غذا، نظافت محیط و سامان‌دهی امور روزانه مشارکت داشتند. این تجربه علاوه بر تقویت حس مسئولیت‌پذیری، آمادگی آنان را برای زندگی مستقل و ایفای نقش‌های اجتماعی در آینده افزایش می‌دهد و با یافته‌های پژوهش سیفی و شیرینی (۱۴۰۱) همسو است. مشارکت در این فعالیت‌ها می‌تواند به عنوان یک فرایند اجتماعی‌شدن عملی تبیین شود، به گونه‌ای که نوجوانان از طریق تجربه مستقیم مسئولیت‌ها، مهارت‌های مدیریت زندگی روزمره و رفتارهای مسئولانه را درونی می‌کنند. علاوه بر این، آموزش مهارت‌های مرتبط با نقش‌های اجتماعی نیز مشاهده شد؛ به طوری که دختران مهارت‌هایی مانند خانه‌داری و مراقبت و پسران در حوزه‌های شغلی و اقتصادی آموزش دیدند. اگرچه این تقسیم‌بندی گاهی با نقدهایی درباره بازتولید نقش‌های کلیشه‌ای همراه است، اما می‌توان آن را سازوکار اجتماعی مؤثری برای آماده‌سازی نوجوانان جهت ورود به جامعه تلقی کرد (سلطانی قهفرخی و همکاران، ۱۴۰۳). از منظر نظری، این فرایند با افزایش مهارت‌های اجتماعی و توانمندی‌های روانی-اجتماعی نوجوانان قابل تبیین است، زیرا تعامل مستمر با مربیان و همسالان در محیط نهادی، ظرفیت حل مسئله، تصمیم‌گیری و همکاری اجتماعی آنان را تقویت می‌کند (گالاردو-ماسا و همکاران^۱، ۲۰۲۳؛ کامپوس و همکاران^۲، ۲۰۱۹). این یافته‌ها نشان می‌دهد که فراهم کردن فرصت‌های متنوع برای تجربه مسئولیت و مشارکت اجتماعی می‌تواند نقش مؤثری در تقویت خودکارآمدی، تاب‌آوری و رشد شخصی-اجتماعی نوجوانان داشته باشد.

در کنار مهارت‌های پایه‌ای، نوجوانان فرصت‌هایی برای یادگیری مهارت‌های شغلی و اقتصادی نیز تجربه می‌کنند. برخی مراکز برنامه‌هایی در حوزه کارآفرینی کوچک یا فعالیت‌های تولیدی فراهم کرده‌اند که به نوجوانان امکان می‌دهد محصولات خود را عرضه و در ازای آن درآمد کسب کنند. این تجربه، علاوه بر تقویت مهارت‌های اقتصادی، توانایی تصمیم‌گیری و مدیریت منابع مالی را افزایش می‌دهد؛ زیرا نوجوانان با استفاده از

1 Gallardo-Masa et al

2 Campos et al

درآمد محدود خود می‌آموزند چگونه هزینه‌ها و پس‌اندازهای خود را مدیریت کنند. چنین تجربه‌ای همچنین اعتماد به توانایی‌های فردی و خودکارآمدی آنان را تقویت می‌کند، چراکه نتیجه تلاش‌های خود را به‌طور مستقیم مشاهده می‌کنند. این فرایند را می‌توان در چارچوب نظریه خودکارآمدی تبیین کرد؛ تجربه موفقیت در فعالیت‌های اقتصادی کوچک، باور نوجوانان نسبت به توانایی‌های خود و انگیزه آنان برای تلاش و برنامه‌ریزی آینده را تقویت می‌کند (پورمحسنی و طهرانی‌زاده، ۱۳۹۴؛ کومار و همکاران^۱، ۲۰۲۱؛ کمیشا و همکاران^۲، ۲۰۲۵). علاوه بر این، رشد مهارت‌های دیجیتال و فناوری‌های نوین در مراکز شبه‌خانواده موردتوجه قرار گرفته است، زیرا آشنایی با ابزارهای دیجیتال فرصت‌های بیشتری برای توسعه مهارت‌های زندگی و آمادگی برای بازار کار فراهم می‌کند (بای و یانگ^۳، ۲۰۲۵؛ سالسمن و همکاران^۴، ۲۰۲۴)؛ بنابراین، فراهم کردن فرصت‌های متنوع برای یادگیری مهارت‌های شغلی، اقتصادی و دیجیتال می‌تواند نقش مؤثری در توانمندسازی، خودکارآمدی و آماده‌سازی نوجوانان برای ورود مؤثر به جامعه داشته باشد.

از دیگر ابعاد مهم تجربه نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده، مواجهه با چالش‌های روان‌شناختی ناشی از تجربه بدسرپرستی و تلاش برای سازگاری با آن است. بسیاری از نوجوانان با اضطراب، خاطرات تلخ گذشته و احساس طردشدگی وارد این مراکز می‌شوند و در یک فرایند تدریجی به بازسازی روانی خود می‌پردازند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که حضور در محیط‌های گروهی و تجربه حمایت نسبی از سوی همسالان و مربیان می‌تواند به شکل‌گیری نوعی احساس همدلی و درک مشترک منجر شود و از شدت اضطراب و احساس تنهایی بکاهد. این یافته با نتایج پژوهش بشلیده و قربان‌پور (۱۴۰۲) همسو است. زیستن در کنار افرادی با شرایط مشابه، شبکه حمایتی عاطفی ایجاد می‌کند که می‌تواند احساس تعلق را تقویت و آثار منفی تجربه‌های آسیب‌زا را کاهش دهد. نوجوانان از طریق شرکت در جلسات مشاوره، برنامه‌های آموزشی و فعالیت‌های روان‌شناختی، مهارت‌هایی مانند کنترل خشم و مدیریت استرس را تمرین کرده‌اند که در تقویت تاب‌آوری آنان نقش مهمی دارد. این فرایند را می‌توان در چارچوب نظریه تاب‌آوری تبیین کرد؛ حمایت‌های روان‌شناختی ساختارمند و تجربه تعامل با مربیان و همسالان، ظرفیت مقابله با فشارهای روانی و بازسازی هویت فردی و اجتماعی را افزایش می‌دهد (پینه‌رو و همکاران^۵، ۲۰۲۱؛ لموس و همکاران^۶، ۲۰۲۱؛ وو و همکاران^۷، ۲۰۲۴). همچنین مشاهده

1 Kumar et al

2 Kemigisha et al

3 Bai & Yang

4 Salsman et al

5 Pinheiro et al

6 Lemos et al

7 Vo et al

الگوهای نقش در میان مربیان و همسالان به نوجوانان کمک می‌کند تا هویت فردی و اجتماعی خود را بازسازی کرده و توانمندی‌های روانی و مهارت‌های اجتماعی خود را تقویت نمایند. یافته‌های بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که مداخلات روان‌شناختی و ساختارهای حمایتی در مراکز مراقبتی، به‌طور مؤثر سطح تاب‌آوری، مهارت‌های حل مسئله و تنظیم هیجان را در نوجوانان افزایش می‌دهند (پنیه‌رو و همکاران، ۲۰۲۱؛ لموس و همکاران، ۲۰۲۱). یکی از برجسته‌ترین ابعاد تجربه نوجوانان در مراکز شبه‌خانواده، احساس تعلق به گروه و شکل‌گیری روابط اجتماعی با همسالان است که نقش مهمی در رشد شخصی و اجتماعی آنان ایفا می‌کند. نوجوانانی که از خانواده اصلی جدا شده‌اند، اغلب با احساس فقدان عاطفی و کمبود حمایت مواجه‌اند و حضور در یک محیط جمعی می‌تواند فرصتی برای تجربه دوباره صمیمیت، اعتماد و همبستگی فراهم آورد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مشارکت در فعالیت‌های گروهی، ایجاد روابط دوستانه پایدار و تجربه حمایت متقابل از سوی دیگر اعضای مرکز، به تقویت اعتماد اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی نوجوانان کمک می‌کند. درواقع، روابط همسالان در این مراکز می‌تواند به‌عنوان یک شبکه حمایتی غیررسمی عمل کند که از طریق آن نوجوانان مهارت‌های ارتباطی، همدلی و همکاری را تمرین کرده و احساس ارزشمندی و پذیرش اجتماعی را تجربه می‌کنند. این نتایج با یافته‌های سیفی و همکاران (۱۴۰۱) همخوانی دارد که نشان دادند سلامت اجتماعی نوجوانان ساکن مراکز شبه‌خانواده با میزان انسجام و مشارکت اجتماعی آنان ارتباط مستقیم دارد. همچنین پژوهش بشلیده و قربان‌پور (۱۴۰۲) نشان داد که نوجوانان این مراکز در کنار چالش‌های فردی، توانمندی‌هایی مانند دیدگاه مثبت به زندگی و توان روانی را در بستر روابط گروهی به دست می‌آورند. در سطح بین‌المللی نیز مطالعاتی مانند اسمیت و همکاران (۲۰۲۳) تأکید کرده‌اند که تعلق گروهی نه تنها به افزایش عزت نفس و کاهش انزوای اجتماعی منجر می‌شود، بلکه زمینه‌ساز رشد مهارت‌های هویتی و اجتماعی پایدار در نوجوانان است.

فرآیندهای انضباطی و نظم در زندگی روزمره نوجوانان مقیم مراکز شبه‌خانواده نیز از عوامل مهم شکل‌دهنده رشد روانی و اجتماعی آنان محسوب می‌شود. زندگی در محیطی که بر اساس برنامه‌ریزی مشخص برای خواب‌ویداری، تقسیم وظایف، رعایت قوانین و مسئولیت‌پذیری فردی و گروهی سازمان یافته است، به نوجوانان کمک می‌کند تا نوعی ساختار رفتاری منظم را درونی کنند. یافته‌های پژوهش نشان داد که مشارکت در فعالیت‌های روزمره و رعایت قوانین مرکز می‌تواند به تقویت مهارت‌هایی مانند سازمان‌دهی، مدیریت زمان و مسئولیت‌پذیری منجر شود و در نهایت توانایی‌هایی همچون خودکنترلی و نظم شخصی را در نوجوانان تقویت کند. از منظر روان‌شناسی رشد، وجود چنین ساختارهای منظم در محیط زندگی می‌تواند به شکل‌گیری مهارت خودنظم‌دهی کمک کند؛ مهارتی که برای سازگاری اجتماعی و موفقیت در زندگی مستقل ضروری است. این

نتایج با یافته‌های فتحی و همکاران (۱۴۰۳) همسو است که نشان دادند نبود برنامه‌ریزی منسجم در برخی مراکز می‌تواند چالش‌هایی برای زندگی مستقل نوجوانان ایجاد کند، درحالی‌که ساختارهای منظم و حمایتی می‌تواند زمینه رشد فردی و اجتماعی آنان را فراهم آورند. همچنین یافته‌های طهرانی‌زاده و پورمحسنی (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که نوجوانان شبه‌خانواده که سبک‌های دلبستگی ناایمن دارند، اغلب با ضعف در خودنظم‌دهی مواجه‌اند و وجود نظم ساختارمند می‌تواند تا حدی این شکاف را جبران کند. در ادبیات جهانی نیز تأکید شده است که زندگی در محیط‌های ساختارمند با قوانین مشخص می‌تواند به ارتقای مهارت‌های سازمان‌دهی، مسئولیت‌پذیری و آمادگی برای زندگی مستقل کمک کند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، می‌توان پیامدهای کاربردی مهمی را نیز مطرح کرد. نتایج نشان می‌دهد که فراهم کردن فرصت‌های یادگیری مهارت‌های زندگی، تقویت حمایت‌های روان‌شناختی، ایجاد بسترهای تعامل اجتماعی مثبت و طراحی برنامه‌های منظم و درعین‌حال حمایتی در مراکز شبه‌خانواده می‌تواند به تقویت رشد شخصی و اجتماعی نوجوانان کمک کند؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود مدیران و مسئولان این مراکز با توسعه برنامه‌های مهارت‌آموزی، گسترش خدمات مشاوره‌ای و فراهم کردن فرصت‌های مشارکت اجتماعی، زمینه آمادگی بیشتر نوجوانان برای ورود به زندگی مستقل و ایفای نقش‌های اجتماعی را فراهم سازند.

این پژوهش همانند هر مطالعه دیگری با محدودیت‌هایی همراه بوده است که باید در تفسیر نتایج مدنظر قرار گیرد. نخست آنکه جامعه مورد مطالعه تنها شامل نوجوانان مقیم مراکز شبه‌خانواده استان یزد بود، ازاین‌رو تعمیم‌پذیری یافته‌ها به سایر استان‌ها یا گروه‌های مشابه باید با احتیاط صورت گیرد. دوم، روش گردآوری داده‌ها مبتنی بر مصاحبه‌های کیفی بود و احتمال وجود سوگیری پاسخ‌ها یا محدودیت در بیان کامل تجارب شخصی توسط برخی مشارکت‌کنندگان وجود دارد. همچنین شرایط محیطی مراکز و حضور پژوهشگران می‌توانست بر نحوه بازگو کردن تجربه‌ها تأثیرگذار باشد. باوجوداین محدودیت‌ها، نتایج مطالعه حاوی نکات ارزشمندی است که می‌تواند در سیاست‌گذاری و مداخلات اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد. بر اساس یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود مدیران و متولیان مراکز شبه‌خانواده با ایجاد برنامه‌های هدفمند در حوزه توانمندسازی روانی و اجتماعی، ازجمله آموزش مهارت‌های زندگی، ارتقای تاب‌آوری، ایجاد فرصت‌های مشارکت اجتماعی و تقویت حمایت‌های روان‌شناختی، شرایط مساعدتری را برای رشد شخصی نوجوانان فراهم کنند. همچنین طراحی مداخلات پیشگیرانه و حمایتی پس از ترخیص نوجوانان از مراکز می‌تواند در کاهش چالش‌های آنان در مسیر ورود به زندگی مستقل مؤثر باشد. علاوه بر این، توصیه می‌شود پژوهش‌های آینده با بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی و مقایسه یافته‌ها در بسترهای فرهنگی و جغرافیایی متفاوت، درک جامع‌تری از تجارب نوجوانان شبه‌خانواده و نیازهای واقعی آنان

ارائه دهند.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از همکاری صمیمانه اداره کل بهزیستی استان یزد و همچنین مدیران، مربیان و نوجوانان مراکز شبه‌خانواده که در انجام این پژوهش ما را یاری نمودند، صمیمانه قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافع در انجام و نگارش آن ندارند.

ORCID

Ali Azimi

Ehsan Rezazadeh

Fahimeh Fadakar

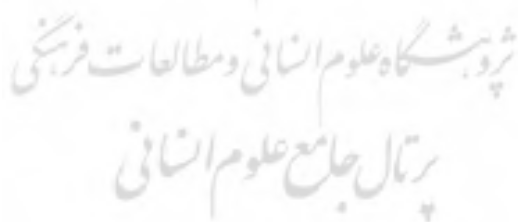
<https://orcid.org/0009-0006-2961-2141>

<https://orcid.org/0000>

<https://orcid.org/0000-0002-1892-7651>

منابع

- بخشی زارعی، ف؛ و فتحی، م. (۱۴۰۳). موانع و چالش‌های نوجوانان دختر مراکز شبه‌خانواده بهزیستی برای شروع زندگی مستقل. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۲۴(۹۳)، تابستان ۱۴۰۳.
- بشلیده، ف.، قربان‌پور لقمجانی، ا؛ و خاک رنگین، م. (۱۳۹۹). بررسی و مقایسه نقش سبک‌های دلبستگی و راهبردهای تنظیم هیجان در پیش‌بینی مشکلات رفتاری-هیجانی نوجوانان شبه‌خانواده و غیرشبه‌خانواده. *مجله روان‌شناسی*، ۲۸(۲)، ۱۲۴-۱۳۰.
- جلالی‌دیزجی، س؛ و کریمی‌ثانی، پ. (۱۳۹۷). اثربخشی بازی‌درمانی بر نشانگان هیجانی-رفتاری و مهارت‌های حل مسئله در کودکان مراکز شبه‌خانواده (۹)، ۱۲۴.
- خوشیاری مراد، س.، نیک‌آمال، م؛ و حیدرئی، ع. (۱۳۹۹). اثربخشی بازی‌درمانی بر کاهش اضطراب پنهان و آشکار دختران ۴-۱۲ سال بدسرپرست ساکن در مراکز شبه‌خانواده. *رویش روان‌شناسی*، ۹(۴)، ۴۹.
- رزولتی، ک؛ و یغمایی، ف. (۱۳۹۰). نقش حمایت اجتماعی در کاهش اضطراب و تنهایی نوجوانان. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۱(۴۳)، ۹۱-۱۱۶.
- سلطانی قهفرخی، ز.، صالح‌زاده، م. س؛ و اسعدی، س. (۱۳۹۷). پیش‌بینی تاب‌آوری افراد مقیم در مراکز شبه‌خانواده از طریق ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خانواده اولیه و کیفیت رابطه با همسالان.
- سلطانی قهفرخی، ز.، کجباف، م. ب؛ و امیری، ش. (۱۴۰۳). طراحی، تدوین و روایی‌یابی مداخله تلفیقی شناختی-رفتاری مبتنی بر تجربه زیسته کودکان شبه‌خانواده از ضربه‌روانی پیچیده. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۸(۳)، ۱۷۳-۱۹۵.
- سیدمجیدی، س؛ صالحی، ک؛ مدنی، ی؛ شاه‌مادی، س. (۱۴۰۴). مطالعه کیفی شرایط تمایز یافتگی خود در خانواده‌های ایرانی. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۶(۶۲)، ۱-۳۶.
- سیفی، م.، شیر، ط؛ و محسنی، ر. ع. (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی سلامت اجتماعی نوجوانان مقیم مراکز شبه‌خانواده تحت نظارت سازمان بهزیستی. *ژورنال روان‌شناسی اسلامی زنان و خانواده*، ۱۱(۳۳)، زمستان ۸۲.
- عفت دوست ثانی، ز.، زربخش بحری، م. ر؛ و همایونی، ع. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش ذهن‌آگاهی در کنترل عواطف و تحمل ناکامی نوجوانان بدسرپرست مرکز شبه‌خانواده بهزیستی تهران. *مجله روان‌شناسی*، ۲۹(۱)، بهار ۱۴۰۴.
- فتحی، م.، بخشی زارعی، ف؛ و خاک رنگین، م. (۱۴۰۳). موانع و چالش‌های نوجوانان دختر مراکز شبه‌خانواده بهزیستی برای شروع زندگی مستقل. *فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۲۴(۹۳)، تابستان ۱۴۰۳.
- کاشفی نیشابوری، ج.، افتخار صعادی، ز.، پاشا، ر.، حیدرئی، ع؛ و مکوندی، ب. (۱۳۹۸). مقایسه اثربخشی شناخت‌درمانی مبتنی بر ذهن‌آگاهی با آموزش تنظیم هیجان بر کاهش هیجان‌خواهی و خودآسیب‌رسانی در نوجوانان مستعد اعتیاد ساکن در مراکز شبه‌خانواده
- کاظمی، ف.، موحدی، م.، گرامی‌زادگان، م؛ و اسدی‌خلیلی، م. (۱۳۹۱). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله‌ای بر ارتقاء

سلامت روان نوجوانان. مجله پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی ایران، ۲ (۴)، ۴۵-۶۲.

کلانی، ا؛ احمدی، خ؛ خدادادی سنگده، ج؛ نعیمی، ا. (۱۴۰۴). فرایند و روش‌های «مراقبت» در خانواده: شیوه‌ای در پیشگیری از بحران‌های خانواده مبتنی بر بافت فرهنگی. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۶ (۶۳)، ۴۶-۱.

References

- Anderson, R., & Stewart, K. (2022). Foster care and youth development: A psychosocial perspective. *Child & Youth Services Review*, 134, 106373.
- Bai, X.; Yang, L5 (2025) Digital literacy's impact on digital village participation in rural left-behind women through serial mediation of political trust and self-efficacy. *Scientific Reports*, 15.
- Baker, S., & Rees, G. (2022). Self-esteem and resilience in adolescents: The role of social-emotional learning. *Journal of Adolescent Research*, 37(6), 789–805.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Brown, A., & Clarke, V. (2021). Structured living and youth resilience: The role of discipline in residential settings. *Youth & Society*, 53(6), 911–933.
- Campos, J.; Barbosa-Ducharme, M.; Dias, P.; Rodrigues, S.; Martins, A. C.; Leal, M. (2019). Emotional and behavioral problems and psychosocial skills in adolescents in residential care. *Child and Adolescent Social Work Journal*.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cunningham, M., & Ricks, J. (2022). Digital literacy and social inclusion among youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 136, 106414.
- Cunningham, M., & Ricks, J. (2022). Digital literacy and social inclusion among youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 136, 106414.
- Datzberger, S.; Parkes, J.; Bhatia, A.; Nagawa, R.; Kasidi, J.; Musenze, B. J.; Devries, K. (2024). Young people's experiences of informal kinship care in Luwero, Uganda. *Children and Youth Services Review*.
- Davis, L., & Foster, C. (2023). Coping skills, resilience, and social growth in adolescents. *Journal of Youth Development*, 18(1), 33–49.
- Gallardo-Masa, C.; Sitjes-Figueras, R.; Iglesias, E.; Montserrat, C. (2023). How adolescents in residential care perceive their skills and satisfaction with life: Do adolescents and youth workers agree? *Child Indicators Research*.
- Keenan, K. (2022). Trauma-informed care in residential child settings: Building resilience. *Child & Youth Services*, 43(1), 45–62.
- Keenan, K. (2022). Trauma-informed care in residential child settings: Building resilience. *Child & Youth Services*, 43(1), 45–62.
- Kemigisha, E.; Osindo, J.; Kamire, V.; Baker, V.; Gourlay, A.; Gakuo, S.; Mulwa, S.; Magut, F.; Gachie, T.; Otieno, M.; Khagayi, S.; Kwaro, D.; Floyd, S.; Ziraba, A. K.; Birdthistle, I. (2025). Impact of a multilevel HIV prevention programme on adolescent girls and young women's empowerment for risk reduction: A mixed methods evaluation in Kenya. *PLOS Global Public Health*, 5.
- Kumar, P.; Nuken, A.; Datta, N.; Vyas, A. (2021). Impact of an Empowerment and Employability Program for Adolescent Girls: Evidence From India. *Journal of Youth*

Development.

- Lacasa Saludas, F.; Rodado Martinez, M. J.; Sadurní Brugué, M.; Folch Naya, B.; Fernández Mayoralas, I. (2025). Safe care in childhood and adolescence under guardianship: Contributions from attachment theory. *Papeles del Psicólogo*.
- Lemos, I.; Brás, M.; Lemos, M.; Nunes, C. (2021). Psychological Distress Symptoms and Resilience Assets in Adolescents in Residential Care. *Children*, 8.
- Mendes, P., & Snow, P. (2021). *Young people transitioning from out-of-home care: International research, policy and practice*. Springer.
- Murray, L., Halligan, S., & Goodyer, I. (2020). Adolescent mental health, resilience and social support in foster care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(7), 713–725.
- Pinheiro, M.; Magalhães, E.; Baptista, J. (2021). Adolescents' Resilience in Residential Care: A Systematic Review of Factors Related to Healthy Adaptation. *Child Indicators Research*, 15, 819-837.
- Salsman, J.; Murphy, K. M.; Addington, E.; Tooze, J. A.; McLouth, L. E.; Yang, D.; Sanford, S. D.; Wagner, L. I.; Bunch, S. C.; Rosenberg, A. R.; Valle, C.; Zebrack, B. J.; Howard, D. S.; Roth, M. E.; Moskowitz, J. (2024). Optimization of a digital health intervention to enhance well-being among adolescent and young adult cancer survivors: Design and methods of the EMPOWER full factorial trial. *Contemporary Clinical Trials*, 107783.
- Ska, C. (2019). Group belonging and adolescent identity development in residential care. *Child & Family Social Work*, 24(3), 331–340.
- Smith, J. A. (2015). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (3rd ed.). Sage.
- Smith, R., Johnson, T., & Clark, M. (2023). Peer relationships and social integration of adolescents in care. *Child Welfare Review*, 102(1), 25–47.
- Steinberg, L. (2017). *Adolescence* (11th ed.). McGraw-Hill Education.
- Vo, D. X.; Tabi, K.; Bhullar, M. K.; Johnson, A.; Locke, J.; Wang, S.; Stewart, S. E.; Marshall, S. K. (2024). Mindful awareness and resilience skills for adolescents (MARS-A): a mixed-methods study of a mindfulness-based intervention for a heterogeneous adolescent clinical population. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 36, 25-35.

